

Fattigpleje for 100 År siden.

Uddrag af en gammel Fattigprotokol fra 1804 for Øsløs-Vesløs-Arup.
Ved N. Sodborg.

De gulnede og mølædte Blade i denne gamle Protokol, som der her skal gives et lille Uddrag af, viser os, hvilken mægtig Udvikling der er foregået i de sidste 100 År. De fortæller os også om megen Nød og Elendighed, men dog også om ægte Menneskekærlighed og varmt Hjertelag for de fattige og lidende.

Sognepræsten i Øsløs, Hr. Pastor Türck, en myndig, men dygtig Mand, er som Sognekommisionens Formand den ledende og styrende Hånd i Kommunens Fattigvæsen. Han fremlægger i hver Januar Måned Forslag til Årets Fattigforsørgelse.

Han viser sig som en udmærket Administrator, fører et smukt og nøjagtigt Regnskab og forener med disse Evner et godt Hjertelag, kan således, når andre ikke vil yde Hjælp eller står uforstående, selv træde hjælpende til som, et smukt Vidnesbyrd for sin Menighed.

Den gamle Protokol er af Amtmanden autoriseret til Brug d. 18. Dec. 1803, og "Anno 1804 d. 31de Januarii var Sogne Commissionen for Øsløs, Vesløs og Arup Sognedistrict forsamlede i Øsløs Præstegård for at regulere og fastsætte Fattigvæsenet for bemældte District i Overensstemmelse med Reglementet af 5 Julii 1803".

På Hr. Kaptejn og Herredsfoged Hansens Vegne var ved Fuldmagt til Stede Sognefogden i Øsløs, Christen Bojer. Desuden var Morten Møller, Ladefoged på Vesløsgård, mødt på sin Husbonds Hr. Overgårds Vegne. Disse sammen med Sognepræsten foretog nu Valg af Kommissionsmedlemmer. Disse blev følgende: Gårdmanden Bertel Jensen Sennels og Thomas Bundgård, begge af Øsløs, Gårdmand Chr. Thomsen af Vesløs og Gårdmand Niels Wittrup af Arup.

Efter at Præsten havde fremlagt Forslag til Fattigforsørgelsen for 1804, udspandt der sig straks en Diskussion om Inger Slæth af Vesløs, som Kommissionen vilde have slettet af Fattigvæsenets Liste. Præsten derimod mente, at Inger, som var 61 År, men ellers frisk og rask, kunde nok på Grund af sin Alder og som Beboer af et jordløst Hus i "så dyre og for fattige vanskelige Tider vel behøve en liden Understøttelse".

Han havde derfor ment at burde yde hende 2 Skp. Rug og 4 Skp. Byg; hun havde selv forlangt 2 Tdr. Korn i alt.

Kommissionen var dog ikke af denne Mening. Vel var Inger en gammel Kone, men hun kunde dog arbejde, ja endog tage Høsttjeneste, samt væve

både for sig selv og andre, og desuden var de overbeviste om, at Inger Slæth havde "liggende Penge", og de fandt derfor, at hun "for nærværende Tid var utrængende til Understøttelse". Præsten frafaldt, da han hørte dette, sin Påstand, og Inger måtte finde sig i at blive slettet af Listen over trængende.

Også Skomager Jakob Eliassen af Øsløs havde begæret Understøttelse i Anledning af sin Hustrus svagelige Helbred. Dog

"Commissionen kiendte, at hvad Jakob Eliasens Hustrue, hendes forlangte Understøttelse angår, da havde hendes Mand Jakob Eliassen en god Skomager Profession i Hænderne, hvorved han ei allene hidtil havde næret sig, men endog formodentlig ved samme bragt det så vidt, at hans Datter, som var voxen og dygtig til at påtage sig Arbejde og Tieneste både på Ager og Eng, og som altså let hos andre kunde få Tieneste og fornødent Ophold samt en god Løn, dog har været hjemme hos Forældrene uden at have nødig at begive sig ud i Verden for selv at tiene sit Brød, hvorfor bemældte Jakob Eliassen heller ikke kunde nyde Understøttelse til sin Hustrue, førend Commissionen så, at han dertil var trængende og tillige lod sin voxne Datter komme ud at tiene, da han under nærværende Omstændigheder ikke behøvede hendes Tieneste hjemme."

Med denne spydige Tilrettevisning måtte den gode Øsløs Skomager lade sig nøje.

I øvrigt fandt Kommissionen, at Ydelserne var så godt ansatte på Hr. Pastorens Forslag, at de ikke fandt synderligt at forandre. Dog fandt de, at Vesløsgård var for lavt ansat, da den på Forslaget kun stod til en Ydelse af 6 Rdl.

"Præsten erklærede, at han havde ansat Vesløsgård på Forslaget til 6 Rdl., dels fordi der af Gården forhen ikke var givet mere, da Gården var i forbedret Tilstand, men nu formedelst de hoverigørende Bønders Bortsælgelse af forrige Ejer var meget forringet, dels vidste Præsten, at Hr. Overgård, som Medlem af Commissionen selv vilde, som Ejer af Gården, honorere sig, hvorefter og Præsten ikke vilde anføre mere end de sædvanlige 6 Rdl."

Denne Udtalelse faldt selvfølgelig i god Jord hos Ladefogden, Morten Møller, som jo var mødt på sin Husbonds Vegne, men Kommissionen indvendte dog herimod, at i Ligning med hele Distriktet var Vesløsgård alt for lavt ansat, og at

Summen i det mindste skulde forhøjes fra 6 til 8 Rdl., men dog troede de også, at

”om denne Ansætning skulde være for liden, vilde Hr. Overgård selv afpasse det og honorere sig, hvorføre de og i øvrigt overlod det til Hr. Overgårds dem bekiendte medlidende Hierte mod den Fattige”.

Den Øsløs Præst forstår at føre et smukt og propert Regnskab. Kommissionen har Møde hver 3 Måneders Dag; Mødet er altid i Præstegården. Regnskabet aflægges kvartalsvis, og Distriktets Fattige er inddelte i 3 Klasser efter Ydelsernes Størrelse.

Regnskabet for hele Året 1804 viser følgende Udgift:

14 Td. 2½ Skp. Rug.

22 Td. 1½ Skp. Byg.

” ” 1 Skp. Ærter.

8 Lspd. 1 Pd. Ost.

8 Lspd. 1 Pd. Smør.

22 Rdl. 17 Sk. foruden nogle Læs Tørv og

Lyng.

Kassebeholdningen var ved Årets Udgang 6 Rdl. 53 Sk.

1805 den 12. Januar var Kommissionen atter samlet i Øsløs Præstegård. Bertel Torks Enke af Øsløs havde begæret Almisser til sin Datterdatter, men da Enken har et Hus, hvortil der er Jord, og hvorpå der kan holdes en Ko og nogle Får og avles det meste af Kornføden, kunde hendes Begæring ikke opfyldes.

”Ligesom også bemældte Enke, som er frisk og for så vidt rask, har Råd til i disse så vanskelige og dyre Tider at holde en voxen Datter hjemme at opvarte sig, hvilken Datter før havde tient og kunde endnu tiende andre. –”

Værre går det Maren Slæth af Øsløs; hun er kun 34 År, men har dog begæret Almisser.

”Vel er hun ikke så aldeles stærk efter sin Alder, men kunde istædet for at sætte sig i en Huus Ende og så forlange Almisser, tiende andre; nyde sin Underhåldning og tage Løn efter som hun kunde tiende; da det vilde være aldeles upassende, at et så ungt Menneske blev til sin Dødsdag pålagt Distriktet som en Byrde for at fremme Ladhed og den Magelighed, som krymper sig for at være under andres Hånd og tiende andre.”

Det er jo ren Besked, men det lader dog ikke til, at de djærve Ord har frugtet, thi Maren Slæth kommer igen i 1806.

Derimod burde Thomas Eliassen af Øsløs, ”som aldrende, vanfør og noget tumpet”, ikke unddrages Understøttelse. Dog at der ikke tillægges ham Penge eller Korn, men at han må gå på Omgang hos alle Gårdmænd i hele Distriktet og ved Arbejde hos hver enkelt fortjene Kost og Nattelogi. Denne Vandring skulde tage sin Begyndelse d. 28. Jan. i Søndergård i Øsløs, og

”da når Omgangen således i Øsløs, Vesløs og Arup er fuldendt, vil Kommissionen atter bestemme for ham det fornødne”.

Stakkels Mand! Det må have været en drøj Tur.

Da Kommissionen den 14. Jan. 1906 var samlet, mødte Jens Kløv fra Arup personlig for denne. Han kom nemlig for at gøre Fordring på 17 Rdl. 1 Mark 13 Sk., som han af simpel Menneskekærlighed havde udlagt for Kirsten Høeg af Amtoft, idet han havde ladet bemeldte Kvinde ”bekomme Tømmer og Fiele til hendes Huuses Opbyggelse på Amtofts Hede”.

Da Kirsten Høeg aldrig havde begæret Almisser, mente Kommissionen, som rimeligt var, at det egentlig var en Sag mellem Jens Kløv og hende og ikke dem vedrørende.

Men i Betragtning af, at Kirsten Høeg i sin Tid havde været Gårdkone i Arup og virkelig var fattig og uden fast Opholdssted og

”stræbte efter på nogen Måde at redde sig selv, hvorføre hun og i sin trang især for at få Huus og Hiem havde vendt sig til Jens Kløv”, så blev Kommissionen bestemt på ”kvartaliter” at betale til Jens Kløv til Afdrag på hans Fordring 1 Rdl. af Distriktets Kasse, på det at den fattige ikke skulde blive Huusvild, da ingen vilde tage hende”.

Jens Kløv takkede og erklærede sig tilfreds med denne Ordning.

Ved samme Lejlighed fremlagdes en Pro Memoria, Skrivelse fra Amtmand Faye af Thisted. Protokollen fortæller følgende:

”I Overensstemmelse med Hr. Amtmand Fayes Pro Memoria af Dato 13de Decbr. 1805, den 2den Post, således lydende: Ligesom Menneskeligheden byder, og Reglementets § 3 tillader, at en omvandrende Betler bør tages til Huuse, hvis han mod Natten indfinder sig hos Een eller anden og begiærer Huuslye, så bør også den, der således har modtaget den fattige, i Overensstemmelse med Reglementets Ånd, ikke tillade ham at vandre videre for at fortsætte sit Betleri, men bør i Analogie med Forordningen af 24. Septbr. 1708, 15 §, aflevere den Fattige til Sognefogden under 1 Rdl. Mulct til Sognets Fattig Kasse, og på det denne Bestemmelse kan erholde Lovs Kraft, anmodes Præsterne at sammenkalde samtlige Sognemænd, for i Fattig Protokollen at modtage denne Tilståelse, at de villigen antage denne Sogne Vedtægt og underkaste sig den deri bestemte Mulct og Udpanning for samme, om den ei godvilligen udredes.”

Onsdagen den 15. Januar mødte alle Øsløs Sognemænd i deres Skolehus og underskrev den ovennævnte Vedtægt. Derefter måtte Vesløs Sogns Beboere møde i Vesløs Skole; også de underskrev alle.

Men i Arup skete der noget ret enestående og vist helt uventet. Protokollen melder derom følgende:

”I Overværelse af forestående Arup Sogns Beboere fremstod Gårdmand Lars Andersen af bemældte Arup og erklærede, at han ikke vilde antage Sogne Vedtægten med de andre Sognets Beboere, men troede og forbeholdt sig Ret til at give enhver trængende efter eget tykke og villie.”

Desværre melder Protokollen ikke mere om denne Mand, der kæk vover at bryde ud af Rækkerne og gå sine egne Veje; thi der må sikkert have været noget ualmindeligt ved ham. Mulig har han været en Stivnakke, men det kan også tyde på, at han har været noget af en virkelig Personlighed, der har haft så meget Mod og åndelig Modenhed, at han har turdet trodse den almindelige Mening og handle efter sin Overbevisning.

I øvrigt er det ret interessant at lægge Mærke til de mange Underskrifter, af hvilke mange næsten er ganske ulæselige.

Degnen Langballe i Øsløs samt enkelte andre gør dog en Undtagelse, f.eks. Lars Flyvholm i Øsløs, Lars Foged og Lars Qvolsgård i Vesløs; disse Mænds Navne er skrevne med en sikker og helt flot Hånd.

Den 2. Januar 1807 var Kommissionen igen samlet, og den gamle og Lucas Pedersens Sag blev behandlet.

Præsten oplæste en Skrivelse til Tømmerby-Lild Sognekommision. Skrivelsen går ud på, at Ole Kløv af Vesløs havde anmeldt, at hans Hustru Marie Lucasdatter havde en gammel og fattig Fader, som var over 80 År, og som forhen havde boet i Skadhauge i Lild Sogn. Nu vilde Ole Kløv for sin Hustrus Skyld antage den gamle Mand, Lucas Pedersen, i sit Hus, skønt han selv havde nok at bære på, da hans Hustru var meget svagelig, ligesom også hans Søn var en Krøbling, på hvis Helbred han havde kostet meget og måtte koste endnu mere. Nu begærede Ole Kløv også, at hans Svigerfader

”måtte optages i Vesløs Menighed, deelagtiggøres i Kierkens Goder, som var næsten et År siden, og i øvrigt være i hans Hus fremdeles”.

Men den Øsløs Præst var forsigtig, og Kommissionen afslog derfor Ole Kløvs Begæring, undtagen Kommissionen for Tømmerby-Lild vilde afgive skriftlig Erklæring om, at den vilde antage sig Lucas Pedersen, hvis det glippede for Ole Kløv at forsørge ham. Denne Erklæring var Tømmerby-Lild villig til at afgive, og gamle Lucas Pedersen kunde så få Lov til at dø i sin Datters Hus.

Den 17. April samme År forhandlede der om en meget ubehagelig Sag, idet det havde vist sig, at Kirsten Høeg i Amtoft samt Jens Høeg og Hustru i Øsløs led af en hæsliq Syndom.

Der skete derfor Henvendelse til Amtets høje øvrighed, som straks sendte Distrikts-Kirurgus Sager af Thisted til Øsløs og Amtoft for at undersøge de syge Mennesker.

Kirsten Høeg blev ført til Thisted Sygestue, men Familien i Øsløs blev erklæret for inkurabel.

Der kom i den Anledning en Pro Memoria fra Amtmand Faye om, at Sognekommisionen ”uopholdeligen skulde adskille begge disse elendige Menneskers endnu friske og sunde befundne Børn fra Forældrene og underholde dem på Sognets Bekostning, ligesom og drage Omsorg for, at Forældrene nyde den Pleie, som deres hielpeløse og usle Forfatning gjør fornøden, og da disse ulykkelige Mennesker, der så vidt muligt bør adskilles fra Byens øvrige Beboere for ei at udbrede Smitten videre, formodentlig ei kunne undvære nogen Hielp med at bringe dem de nødvendigeste Levnets Midler, så kunde den ældste Datter pålægges 2de Gange dagligen at se hen til sine Forældre for at rygte deres Ærende, dog måtte det strengeligen forbydes hende at nyde noget i deres Huus, eller at opholde sig der længere end Nødvendighed udkræver.”

Kirsten Høegs Datter, som ei var angreben, fik Befaling til

”såsnart Solskin var om Dagen at udlægge sine Sengeklæder med videre, ret udbanke og lufte dem, at hun ikke skulde blive anstukken af sin Moders Smitte.”

Beboerne i Amtoft fik Påbud om at se til, at Kommissionens Vilje blev efterfulgt.

Derimod var Kommissionen i stor Forlegenhed med den syge Families to Børn, som nu skulde adskilles fra Forældrene, men som ingen vilde have.

Da den ældste Datter, som daglig skulde gå Forældrene til Hænde, helst skulde have Ophold der i Nærheden, fik Kommissionen endelig Almissemænd Lars Bundgårds Enke til at tage hende i sit Hus mod at nyde 6 Rdl. og 2 Tdr. Korn ud over hendes sædvanlige Understøttelse.

Om den yngste, 6 År gamle Pige, siger Protokollen:

”Hvad den mindste Jens Høegs Datter angår, som aldeles ingen vilde tage imod, besluttede Præsten at tage hende for det første i sit Huus, imod Betaling af 18 Rdl. årlig, eller 4 Rdl. 3 Mark quartaliter, dog at hun på Distriktets Bekostning blev vedligeholdt med de fornødne og anstændige Klæder, da bemældte 4 Rdl. 3 Mark quartaliter er ikke engang 5 Sk. daglig, hvormed dette Barn ikke kan fødes; men håbede Præsten, at han ved sit Exempel at modtage dette Barn vilde betage Frygten hos andre i Distriktet, som siden vel vilde modtage hende og også få Nytte af hende efter Leilighed og

Evne, hvorved Omkostningerne for Districts
Kassen og måske kunde vorde lettede.”

Kommissionen tog med Tak mod Præstens
Tilbud; forøvrigt havde allerede denne taget Barnet
til sig den 23de Marts, hvad der var smukt og godt
gjort af Præsten.

Det kan ses, at Udgifterne til Fattigvæsenet er i
stærk og stadig Stigen.

Udgifterne for 1807 er således:

8 Tdr. Skp. Rug.
31 Tdr. 6 Skp. Byg.
Tdr. 1 Skp. Ærter.
24 Lspd. Brød.
1 Lspd. 8 Pd. Ost.
Lspd. 8 Pd. Flæsk.
1 Lspd. 15 Pd. Smør.
143 Rdl. 31 Sk. foruden Ildebrændsel.

Kassebeholdningen er ved Årets Udgang 54
Rdl. 7 Sk.

Det sidste Kvartalsmøde 1807 afholdtes den 13.
Oktbr. med følgende Tilførsel til Protokollen:

”Og da nu Commissionen ikke vidste mere
at iværksætte den Fattige til bedste for dette År,
så blev så vel dette som hele Årets kvartal
Møder til den Fattiges og Sognebeboernes
Tilfredshed sluttet og tilendebragt. Datum ut
antea.”